

Simona Hamer:

NAŠA

doku-mono drama o Vidi Pregarc

Zaželjeno je, da je igralka Primorka in da besedilo nalahno obarva z melodijo dialekta. Ampak res nalahno.

Mlada ženska.

Roke nad glavo, čelo na zidu.

Diha.

Plitko.

Mogoča pa samo sanjam.

Ja, mogoče je to zgolj nočna mora.

Od kar se je začelo, skoraj vsako noč, isto;

pridejo pome, pridejo po očeta ...

in tudi zdaj sanjam.

Zagotovo.

V postelji sem, še malo, pa se bom zbudila. Doma, v Rožni.

Vstala bom, na hitro pojedla kos kruha in čaj, mogoče bo mama od kje pričarala belo kavo.

To me bo zbudilo. Vonj kave.

Šla bom na delo, kot vsak dan zadnjega pol leta,

sonce bo mehko in nežno,

nobenih kontrol, bandier, nobene žice,

samo Ljubljana in jaz.

Marica in Pavla, ki me pozdravita na vhodu v tovarno,

smejale se bomo ... že čemu!

In te more bo konec

Konec!

Samo zbuditi se moram.

Slišiš?

Zbudi se!

Globok izdih.

Takoj, ko malo obrnem glavo, se oglasi.

Mlad glas.

Skoraj deški.

Zalaja, kot da sem divjad.

Da spet prilepim čelo k zidu.

Kako dolgo sva že tako?

Jaz, z rokami nad glavo;
prstov sploh ne čutim več ...

Stena hladi možgane.

Da ne tuhtam preveč,

da ne ...

Vžigalica. Zaprasteka.

Kadi?

Poškilim, kolikor lahko, v njegovo smer.

Škornji, uniforma.

Puška visi ob telesu.

Naj stečem?

Bo streljal?

Pa tudi, če mu uidem ... Kam?

Stranišče. To mu lahko rečem. Da moram, da je nujno, da ne zdržim več ... Mogoče mi dovoli.

Če bi se lahko izmuznila v halo, pa potem skozi kakšno okno ... Čeprav jih mora biti veliko.

Kažin so že zganjali, kot da jih je za cel bataljon. V pisarno so planili trije ali štirje. Eden me je zagrabil za roke, drugi mi je razprl usta in iz njih vlekel papir, ki mi ga ni uspelo pogoltniti. Ko bi vsaj vedela, kaj vse so zasegli. Ko je Milan pritekel in kričal: Racija, racija! sem pograbila, kar sem mogla in žvečila. Tlačila v usta, goltala. Direktive, naslove. Vse je pomembno. Vse je pogubno ...

Odpiranje vrat,

koraki ...

Mlado žensko grobo potisnejo na stol.

Začne se zaslišanje:

- Vida

- Pregarc

- 22.

- 20. junij, 1920, Sveti Jakob, pri Trstu.

- Odgovarjala bom v slovenščini.

klofuta

- Delavka. V Saturnusu.

- Tolmačka.

- Iz italijanščine.

klofuta

- Ne bom.

- Ne.

- Ne.

klofuta

Zvoni v ušesih.

Jih vsaj več ne slišim.

Fašistov.

Pljune.

Kri?

Pogoltnem.

Nič jim ne bom povedala.

Nikogar ne bom izdala. Jaz že ne. Nisem izdajalka.

Pavli sem še uspela pokazati, da bom molčala.

Kam so odpeljali njo?

In Nado? Upam, da ji je uspelo priti do mojih.

Zdaj vsaj ve, da nisem jaz tista, do katere mora biti sumničava.

Ko sem prišla, je cel Saturnus mislil, da sem vohunka. Govori italijansko, odraščala v Italiji, kaj če drugega biti kot ovajalka! Ko bi oni vedeli, kako goreče začneš sovražiti škorenj, ki te tlači. Zadnji razred slovenske osnovne šole; Gentile odredi pouk v italijanščini, da bi nas izbrisal, pa me reforma nauči zgolj nujnosti boja proti zatiranju. *Rajši pokonci umrem, kakor pa da kleče živim!* sem rekla Zorki, ko sva se v Milanu poslednjič stisnili, preden me je vlak odpeljal za Ljubljano. Mi, Primorci smo od nekdaj vajeni zoperstavljanja. Se je treba postaviti proti burji, se je treba postaviti proti fašistom.

Ma sem jim morala dokazati, da sem za našo stvar. Večkrat. Šele, ko sem čez blokado prinesla Slovenskega poročevalca, zavitega v italijanski časnik, so mi verjeli ... Danes pa ... Le kdo nas je izdal? Pred dvema urama sem prevzela materiale odporniškega gibanja in točno so vedeli ...

- Nič vam nimam za povedati.

klofuta

klofuta

klofuta

... in koraki, ki se oddaljujejo.

Kam so šli?

Je konec?

Me bodo kar pustili?

Ne ... Verjetno me bodo zaprli. Dalje mučili. Dokler ne bi povedala za druge, pa ne bom. Če bo treba, si odgriznem jezik. Odgriznem si ga, ga prežvečim, kot sem prej papirje in pogoltnem.

Najbrž me bodo internirali. Poslali v taborišče. Rab, Gonars, Renicci.

Ali v kakšno luknjo. Gramozno jamo. Tam streljajo talce.

Koraki se znova približajo.

Tokrat jih je več.

Mlada ženska zajame sapo.

Molčala bom.

klofute

Kot grob.

klofute

udarci

brce

... med katerimi telo ženske pade po tleh.

Ne čutim.

Več.

Skoraj nič.

Kaj se ... ?

- Pusti me ...

Ne, ne, ne, samo tega ne.

Govori se ... Svari. Mlade punce. Aretirajo jih. Ugrabijo, kar s ceste. In potem, celo noč ... Na postaji, v kasarni, kjerkoli. Tudi Slovenci. Kolaborantje. Pijani od oblasti ... Mislijo, da imajo do vsega pravico. Države, zemlje, telesa. Zveri. Preklete zveri!

- Tace stran, slišiš?

Jeza.

Bes.

Da se dvignem.

- Pustite me! Sama bom šla!

Kakofonija korakov

se iz topotanja po tleh tovarne

premika

na dvorišče,

preko kamenčkov, preko trave.

Da je že noč?

Kje so ostali? Pavla? Marica?

Vidim samo ...

Puške.

Vojaki.

Požre slino.

Lipa.

Stol.

Uniforma potisne mladenko naprej, da se opoteče.

- Sama bom šla.

Koraki. Odločni. Pokončni.

Uniforma potisne dekle na stol.

Da je to to ... ?

Konec.

Jo zveže.

Smrt.

Ko si toliko obkrožen z njo, veliko tuhtaš. Tudi o lastni. Kdaj bo, kjer bo. Zakaj. Veliko različic sem domislila. Tudi to. Na dvorišču tovarne.

V temini avgustovske noči.

Tudi prav.

Globok izdih.

Zvezda.

Vidim jo!

Ji preveže oči.

Tudi v temi.

Se blešči. Veliko njih. Nepreštevno zvezd.

Vidim jih, vidim svobo –

Dvanajst pušk ustreli.

In še enkrat.

© Simona Hamer 2026, simona.hamer@gmail.com

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorice je prepovedana.